

Egyetemista korától kezdve szoros kapcsolatot ápolt a magyar gyógypedagógiával, a budapesti gyógypedagógus-képzéssel. Az előterjesztő kar jogelőd intézménye e szakterületnek és tudományágnak a világon elsőként alapított felsőiskolája, melyben a környező országok számos alapító képviselője, így a szlovák gyógypedagógia megteremtői is tanultak. A XX. század utolsó évtizedeire ez a kapcsolat egyenrangúvá és kölcsönössé válhatott, amiben nagy szerepe volt annak az elfogadásra és egymás kölcsönös tiszteletére alapuló „hungarus” szemléletnek, többnyelvűsége és kultúraközisége épülő „pressburger” mentalitásnak, amely Lechta professzor pozsonyi intézetét is jellemezte. A közös kutatási és oktatási célokat, a tudományos és képzési kooperációt – változó politikai rendszerek és kurzusok ide vagy oda – számos vendégelőadói meghívás, hallgatói mobilitás, közös kutatási projekt segítette évtizedeken keresztül.

Lechta professzor úr személyében olyasvalakit tüntetett ki tiszteletbeli doktorává és professzorává az Egyetem, akinek egész életpályája, magas tudományos eredményein is túlmutatva, azokat az értékeket testesíti meg, melyeket az ELTE és a Nagyszombati Egyetem 2013 decemberében megkötött bilaterális megállapodása alapjaként fogalmaztak meg a két intézmény vezetői.

*Dr. Zászkaliczky Péter
az ELTE BGGyK dékánja*

Viktor Lechta 2014. május 8-án tartotta székfoglaló előadását az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Karon *A beszédfolyamatosság zavarai (diszfluencia) felnőttkorban – a differenciáldiagnosztika lehetőségei a logopédiában* címmel. A kitérítés átvételekor elhangzott ünnepi beszédét az alábbiakban olvashatják.

A szlovák és a magyar gyógypedagógia közös gyökerei, közös aktuális problémái és közös jövőbeli lehetőségei

Tisztelt Rektor Úr, tisztelt Rektorhelyettes Urak, tisztelt Dékán Asszony és Urak, tisztelt Szenátus, kedves Vendégek!

A számos jubileum közül, amelyre 2014-ben emlékezünk, számomra a leginkább meghatározó az első világháború kitörésének századik évfordulója. Ez a száz év számomra azonban nem csupán világtörténelmi szempontból jelentős, hanem beszédem fő témája okán is: különböző összefüggésekben többször is vissza kívánok rá térni. Pozsonyban születtem. A már említett száz évvel ezelőtt a városban már csak emlékként élt gyors felemelkedésének időszaka, amikor a tizenhatodik században (1536-ban) Magyarország fővárosa és tizenegy magyar király koronázásának majdani színhelye lett. Száz éve, az

első világháború előtt Pozsonynak mintegy hetvenezer lakosa volt. A „nagy” európai történelem szempontjából Pozsony a közeli Bécs és a kissé távolabbi Budapest árnyékában meghúzódó provinciális település volt. Bratislava – Pozsony – Pressburg: ez a három, máig használt név jól tükrözi a város akkori transznacionális jellegét. A provinciális kisváros békés légkörében németek, szlovákok, magyarok, zsidók (továbbá horvátok, szerbek, bolgárok) éltek egymás mellett. Azok a kiemelkedő képességű pozsonyiak, akik az érvényesülést keresték, hagyományosan vagy Bécsbe mentek, mint például Kempelen Farkas, vagy Budapestre, mint Batthyány Lajos, vagy még tovább: a Monarchiából a „nagyvilágba”. Akkoriban Pozsony német–magyar–szlovák háromnyelvű város volt. A transznacionális Pozsonyban a német, magyar, szlovák, zsidó stb. hatás kölcsönös spontán összeolvadása alakította ki a tipikus pozsonyi, „pressburger” kultúrát. Ebben az értelemben a pozsonyiak már akkor is európaiak voltak, amikor egy majdani lehetséges Európai Unió eszméje még csak alig megvalósítható utópiának tűnt. (Ennek az eszmének egyik konkrét, saját szakterületemet érintő példája a mentálisan sérült gyermekek számára létesített, és szlovák, magyar, német osztályokkal működő pozsonyi iskola volt. Ez a megoldás minden érintett félnek megfelelt, és általánosan elfogadott volt. Ehhez a hagyományhoz nyúltak vissza később a múlt század ötvenes éveinek az elején, amikor Szlovákiában magyar oktatási nyelvű speciális osztályokat és iskolákat létesítettek.) Még a második világháború után is, amikor gyermekként nagyanyámmal a piacra mentünk, az árusokkal magyarul, szlovákul és németül beszélünk: szükség szerint vagy éppen a kofa nemzetisége szerint váltogattuk a nyelveket. Nekem tehát könnyű európainak lenni: olyan városban születtem, ahol természetes volt a trilingvis magyar, német, szlovák kommunikáció, és természetes volt több nemzet együttélése.

Elsősorban is tehát az jellemez, hogy Pozsonyból származom. Másik jellemző „jegyet”, hogy gyógypedagógus, s ezen belül logopédus vagyok. Bár az utolsó száz évben Pozsony transznacionális jellege fokozatosan eltűnt, a magyar és a szlovák gyógypedagógusok közötti kapcsolatok továbbra is megmaradtak – és reményeim szerint meg is maradnak – olyan formában, hogy híven tükrözik azokat a viszonyokat, amelyekkel a pressburgi-bratislavai-pozsonyi polgári miliót jellemeztem. Akármilyen volt a mai Szlovákia államformája: monarchia, totalitárius, demokratikus vagy éppen szövetségi – a magyar és a szlovák gyógypedagógusok közötti kapcsolatok mindig is transznacionálisak és kollegiálisak voltak. Jól emlékszem arra, amikor egy pozsonyi UNESCO-szimpozium alatt fiatal egyetemi tanársegédként kísérőnek „rendeltek ki” Göllesz professzor, az akkor budapesti Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola főigazgatója mellé. A főigazgató úr megismerkedésünket követően azonnal atyai pártfogásába vett; én a szimpózium alatt csak néhány napig kísértem őt, a professzor úr azonban évtizedekig a patrónusom maradt: nyugati szakirodalommal látott el, amely az egyéb kelet-európai országokkal szemben megengedőbb magyarországi körülmények között magyar fordításban megjelenhetett. A professzor úr kollégákkal ismertetett meg, szakmai és személyes ajánlásokkal látott el.

Mivel egyetemen vagyunk, a magyar és a szlovák gyógypedagógusok közötti kapcsolatokról szólva éppen a felsőoktatás területén megvalósuló együttműködésről kell konkrétan szólnom, bár tény, hogy a felsőoktatási intézményi együttműködés a sérült embereket ellátó intézményekben dolgozó gyakorlati szakemberek, karitatív és egyéb egyesületek közötti évtizedes együttműködésből nőtt ki. Az intézményi együttműködés három szempont alapján mutatható be: a közös történelmi gyökerek, a közös időszerű gondok, valamint a közös jövőbeli lehetőségek szempontjából. Érdekes, hogy ebben az

esetben is százéves jubileumról van szó: egy százéves felsőoktatási együttműködés, összetartozás eredményeinek összefoglalásáról.

I. Közös gyökerek

A beszédem elején említett százéves évforduló a szlovák és a magyar gyógypedagógusok közötti felsőoktatási szintű kapcsolatokra is érvényes: a közös történelmi gyökerektől a mai időszerű közös feladatokig ível. Éppen a huszadik század elején virágkorát élő transznacionális Pozsony időszakára esik a magyar és a szlovák gyógypedagógia felsőoktatási szintű kapcsolatának kezdeti időszaka. Vácott ugyanis a huszadik század legelején, 1900-ban nyitotta meg kapuit a ma az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kara néven ismert intézmény jogelődje, a Gyógypedagógiai Tanítóképző. Figyelemre méltó, ez volt a világon az első ilyen jellegű felsőiskola. Az egyik legnagyobb szlovák pedagógus, Juraj ěeetka szerint a magyarországi gyógypedagógiai képzési rendszer az akkori Európában a legfejlettebb volt. Törvényszerű volt tehát, hogy ha régiókban valaki a gyógypedagógia területén megfelelő végzettséget kívánt szerezni, azt csak ebben az intézményben szerezhette meg. Az említett százéves évforduló kapcsán nagyon érdekes, mai itteni fellépésem okán pedig számomra személyesen is több mint szimbolikus jelentőségű, hogy a szlovák gyógypedagógia megteremtője, Viliam Gaňo száz éve éppen itt tanult, az akkor kétéves képzésre 1913-ban iratkozott be. Itt került a világszerte elismert neurológus, pszichiáter, a gyógypedagógiai pszichológia egyik alapítója, Ranschburg Pál és a pszichológus, gyógypedagógus Vértes József hatása alá. Az itt megszerzett képzettség és a multidiszciplináris tudományos érdeklődés segítette őt abban, hogy létrehozza és sikeresen fejlessze a szlovák gyógypedagógiát. Gaňo azonban sohasem feledkezett meg alma materéről: ez nem csupán személyes és szakmai kapcsolataira és a tudományos együttműködésre érvényes, hanem publikációs tevékenységére is. *A fogyatékos gyermek nevelése* című monográfiája – amely a gyógypedagógus-képzésben évekig alaptankönyvnek számított – 1966-ban egyszerre jelent meg szlovákul és magyarul, Pozsonyban és Budapesten. Csak mellékesen jegyzem meg, hogy jellemző és mai előadásom témája szempontjából szimbolikus jelentőségű, hogy Bárczi Gusztáv, akit 1975-ben e kar névadójának választottak, a mai Szlovákia területén, Nyitra közelében született, s kiválóan beszélt szlovákul. Bárczi Gusztáv 1957-ben egy körmöcbányai nemzetközi gyógypedagógiai konferencián hibátlan szlováksággal tartotta meg előadását. A gyógypedagógia fejlesztése szempontjából a magyar és szlovák gyógypedagógusok számára nemcsak ebben a kezdeti időszakban, hanem azt követően, a két világháború között is fontos volt, hogy elsősorban német forrásokból tájékozódtak. Ez egyrészt az Osztrák–Magyar Monarchiában jelen levő német hatásból, másrészt pedig a számos fontos területen domináns német kutatásokból logikusan következett. A második világháborút követően a mi szakterületünkön is a szovjet gyógypedagógia befolyása vált meghatározóvá, az utóbbi évtizedekben pedig az angolszász hatásnak vagyunk tanúi. Mindezen nyomások mellett a magyar és a szlovák gyógypedagógusok kapcsolatai töretlenül megmaradtak. Együttműködési szerződések és informális személyes kapcsolatok alapján számos meghatározó jelentőségű terv és rendezvény valósult meg. Amikor 1967-ben végre Szlovákiában is elindult az egyetemi szintű önálló gyógypedagógus-képzés, számos szakterületen éppen magyar forrásokból tájékozódtunk, szereztünk tapasztalatot. A hetvenes évek elején hallgatóként kezdtem szlovákra fordítani a *Gyógypedagógiai pszichológia* című könyvet, s míg ennek a 460

oldalal alapműnek a fordításán dolgoztam, Budapestre jártam a szerzőkkel konzultálni. Ezek a nemzetközileg elismert szaktekintélyek még gesztusaikban sem jelezték a velem, a másodéves hallgatóval szembeni szakmai felsőbbrendűségüket. Amikor – már a nyolcvanas években – a Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola akkori főigazgatója, Gordosné Szabó Anna alapvető jelentőségű tankönyvét, a *Gyógypedagógiát* fordítottuk szlovákra, a professzor asszony a rá jellemző szerénységgel fejezte ki köszönetét azért, hogy munkáját a szlovák olvasók számára hozzáférhetővé tettük. Ezeket a szakmai, tudományos és egyúttal informális kapcsolatokat az egyes karok és szakmai szervezetek, azaz a Magyar Gyógypedagógusok Egyesülete és a Szlovákiai Gyógypedagógiai Társaság között aláírt együttműködési szerződések egészítették ki. A kapcsolatok sava-borsát azonban mégiscsak a véleményformáló személyiségek informális, partneri találkozóí adták. Kötelességemnek érzem, hogy e helyütt megemlékezzem néhány személyiségről. Magyar oldalról meg kell említenem Göllész Viktort, Illyés Sándort, Méhes Józsefet, Gordosné Szabó Annát, Buday Józsefet, Lányiné Engelmayer Ágneszt, szlovák részről pedig Viliam Gađót, Vladimír Predmerskýt, Anna Borešovát, Ondrej Matuškát, Štefan Csonkát, Ján Hučíkot, Jozef Baláž, Štefan Vašekot, de még további szakembereket is említhetnék. A szakterület történetét feldolgozó jövődöbeli történeiszek számára ennek az együvé tartozásnak meggyözö bizonyítékául szolgálnak majd a *Gyógypedagógiai Szemlében*, illetve a *Špeciálna pedagogika* szakfolyóiratban kölcsönösen megjelentetett publikációk.

II. Közös időszerü problémák

Ami a jelent illeti: a múlt század kilencvenes éveiben Közép-Európában lezajlott radikális politikai változások semmiben sem befolyásolták a két ország gyógypedagógusai közötti kölcsönös jó viszonyt. Természetes volt, hogy a fogyatékos, sérült személyek komplex rehabilitációjával foglalkozó, 1991-ben alapított első szlovákiai tudományos igényü szakfolyóirat szerkesztöbizottságában lesz magyarországi tag. Az ebben a régióban megvalósuló első európai szintü nemzetközi program a Losoncon 1995–1997-ben megszervezett Gyógypedagógusok Európai Fóruma volt. A Phare-Lien európai uniós projekt keretében megrendezett programba tizennégy ország szakemberei kapcsolódtak be, törvénszerű volt azonban, hogy a program alapját a magyar és a szlovák kollégák közötti kooperáció képezte. Ennek az európai szintü programnak az eredményeit egy monográfiában foglaltuk össze: *A gyógypedagógiai új útjai* (Pozsony, 1997) magyar és szlovák mutációban is megjelent. A példákat még sorolhatnám. Végül egy személyes tapasztalatomat osztom meg önökkel: amikor 1993-ban a budapesti Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola Logopédiai Tanszékén vendégprofesszor voltam, egyetlen pillanatig sem volt olyan érzésem, hogy külföldön vagyok.

Amint a szakmabeliek tudják, e területen az egyik rendkívül aktuális közös probléma az inkluzív oktatás-nevelés kérdésköre. Mind a magyar, mind a szlovák parlament ratifikálta A fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló 2006-os ENSZ-egyezményt. Ennek értelmében minden fogyatékosággal élő személynek minden oktatási-képzési szinten joga van ahhoz, hogy inkluzív oktatásban-nevelésben részesüljön. A többségi iskoláknak fel kell készülniük arra, hogy minden gyermek – így a fogyatékos gyermekek – számára is inkluzív oktatást biztosítsanak (a jelszó: School for all!). Ez az el-képzelés azonban kétarcú: egyrészt a fogyatékos személyeknek elméletileg joguk van az oktatásban részt venni, másrészt viszont gyakorlatilag fennáll a veszélye annak, hogy

az inkluzív oktatás politikailag kikényszerített, elszármított bevezetése éppen azoknak az embereknek árt, akik számára „ki lett találva”. A gyógypedagógia egyúttal az inkluzív oktatás minőségét meghatározó tényező: az inkluzív oktatás nem valósítható meg a gyógypedagógia közreműködése nélkül. Többek között ezt a következtetést is megfogalmazták azok a szlovák és magyar szakemberek, akik az elmúlt hét évben (2006 és 2013 között) négy közös nemzetközi konferencián és két közös kutatási programban vettek részt. A kutatás folyamatáról a szakemberek négy tanulmánykötetben számoltak be (ezekben a magyar kollégák munkái is helyet kaptak); a legújabb kutatási eredményeket a Frankfurt am Mainban *Reflection of Inclusive Education of the 21st Century* címmel tavaly megjelent közös kötet mutatja be.

III. Közös jövőbeni lehetőségek

A forradalmi változásokat élő mai Európában – akárcsak száz éve – nehéz felvázolni a lehetséges jövőbeni folyamatokat. Ami a szlovák és a magyar gyógypedagógiát illeti, itt is megfigyelhető azonban egy érdekes párhuzam. A szlovák gyógypedagógia a nemrégiben alakult önálló szlovák államban, a magyar gyógypedagógia pedig az utóbbi évektől egyetemi és doktori szintű képzési programként fejlődhet tovább. A szlovák és a magyar gyógypedagógiának újfent közös célja van: a gyógypedagógia mint tudományos diszciplína emancipálása, illetve hogy a gyógypedagógus az egymással kölcsönösen kooperáló tudományterületek szakembereiből álló csapat egyenrangú tagja legyen. Arról, hogy ezt a közös célt sikerül-e közösen elérnünk, majd más fog beszámolni. Nekem az a megtiszteltetés jutott, hogy az elmúlt száz évről beszéljek.

Hosszú összegzés helyett engedjék meg, hogy egy rövid idézettel zárjam beszédemet. „A személyek felcserélhetők, a történet azonban soha” – ezt egy Magyarországgal szoros kapcsolatban álló Nobel-díjas, Elie Wiesel írta. Idővel a felejtés fátyla borul azoknak a szakembereknek a nevére, akik a szlovák és a magyar gyógypedagógia közös alapjainak kialakításában, a közös aktuális problémák kezelésében és a közös jövő felvázolásában részt vettek. Történetük azonban – az összetartozó személyek közös műve – fennmarad.

Köszönöm megtisztelő figyelmüket.
